Гендріка Ґраф-де Руітер

Передумови успішної інклюзії

Спеціальний педагог, Master of Arts in Educational Sciences

Вихідна ситуація

Інклюзивна освіта виходить з того, що усі діти, незважаючи на свої компетентності чи спеціальні потреби, повинні відвідувати звичайну школу. Вона відштовхується від Конвенції ООН Про права осіб з інвалідністю (2006), яка була ратифікована у Швейцарії у 2014 році, а в Україні ще у 2012 році. Цим самим держава взяла на себе зобов'язання реалізувати принцип інклюзії на базі загальноосвітньої школи. Дана Конвенція передбачає наступне для розвитку дітей з інвалідністю:

- Усі діти з психічними чи фізичними вадами мають право на повноцінне та гідне життя за умов, які зберігають їх гідність, сприяють розвитку їх самостійності та полегшують їхню активну участь у суспільстві (Стаття 23 абзац 1).
- Дитина з інвалідністю має право на особливий супровід та підтримку. Діти з інвалідністю є особливо вразливою групою та можуть стати легкими жертвами морального, фізичного та сексуального насилля (Стаття 23 абзац 2).
- Гарантується рівність прав і свобод дитини з інвалідністю на рівні з іншими дітьми (Стаття 7).
- Інклюзія дитини з інвалідністю не є привілеєм, а правом. Школа повинна підлаштовуватись під потреби окремих школярів (Стаття 23, абзац 1).

Передумови успішної інклюзії: від кантону

Політика кантону у галузі освіти спрямована на те, щоб усі люди, незважаючи на їх походження, рівень інвалідності, соціальні чи емоційні потреби, мали доступ до всіх громадських установ, а особливо, до освітніх закладів. Для втілення інклюзивного навчання кантон готує концепцію та надає кошти у розпорядження навчальних закладів. До того ж кантон відповідає і за те, щоб через роботу з громадськістю, закріпити цю норму у суспільстві.

Передумови успішної інклюзії: для шкіл

Основні ідеї

Кожна школа має чітко сформульовані основні принципи, яких вони дотримуються у своїй діяльності, і які були складені у співпраці між управлінням освіти, керівництвом школи, вчителями та батьками. У цих головних принципах сформульовані наступні базові принципи:

- Інклюзивні заняття, це право, яке мають усі учні, незалежно від їх інвалідності чи особливості їх потреб.
- Говорять не про дитину з інвалідністю, а про дитину із особливими освітніми потребами (Конвенція ООН говорить про SEN: students with special educational needs).
- Керівництво школи відповідає за створення в закладі такої атмосфери, коли усі діти почуваються комфортно.
- Учні із особливими потребами можуть відвідувати загальноосвітні заклади від початку освітнього процесу із садочка аж до кінця обов'язкової шкільної освіти.
- Педагогічний колектив поділяє спільне розуміння стосовно інклюзії і несе спільну відповідальність за усіх учнів школи, а не тільки за тих, які навчаються у їх класі.
- Вчителі вміють працювати із гетерогенним учнівським колективом, вони поважають різні підходи в навчанні і не прагнуть гомогенності в успішності учнів. Вони відкриті до підвищення кваліфікації та готові працювати із особливими потребами дітей.
- Інфраструктура школи, розміри класів та вибір фахівців відповідає освітнім потребам учнів.

Концепція школи

У школі із інклюзивним навчанням існує велика різноманітність освітніх потреб. Поряд з роботою із звичайними школярами, які повинні досягнути навчальних цілей, запланованих міжкантональним освітнім планом, є учні із інтелектуальними вадами, із вадами органів чуття, учні із поведінковими розладами, учні із інших культур та високообдаровані учні. Для того, щоб справитися із цим різноманіттям, потрібно мати відкриті методи проведення занять та активну співпрацю між класами, створювати групи за рівнем та працювати індивідуально. Гнучке оформлення заняття можна забезпечити тільки тоді, коли є відповідна інфраструктура із приміщень для занять класами, групами чи індивідуально. Кількість учнів у класі обмежена 20-тьма. Склад учнів класу старанно перевіряється: не може бути переповнення класу дітьми із поведінковими розладами, так як не можуть бути в класі тільки учні із потребою в

спеціалізованому підході в навчанні. Сприяння створенню соціальної спільності є центральним завданням, а кооперація в навчанні – є передумовою. Учні із спеціальними потребами беруть участь у занятті. У них є відповідні навчальні цілі, сформовані на основі діагностичних процедур та описані в планах індивідуального розвитку. Такі навчальні цілі перевіряються та актуалізуються щонайменше два рази на рік. Дітям не виставляють оцінок, а визначають рівень їх компетенції. Нема принципу повторення навчання в одному класі два роки підряд.

Учителі готові співпрацювати із спеціальними педагогами, терапевтами, соціальними педагогами та класними асистентами. Підтримується регулярний контакт з батьками.

Вимоги до занять

Для того, щоб учні із особливими потребами орієнтувалися у щоденному шкільному житті, потрібна чітка структура навчального процесу. Атмосфера в класі має бути дружньою, вчителі ставитись із розумінням та емпатією. Їх робота має бути чіткою і стимулюючою. Вчителі повинні володіти різними методами роботи та знати вимоги оптимальної організації занять.

- *Чітка структура.*

Правила класу та чіткі форми початку уроку відомі усім та усіма послідовно дотримуються.

- *Доцільна ритмізація.*

Частини заняття, які вимагають зосередженої роботи, змінюються рухливими та розслаблюючими вправами.

- *Навчання усіма відчуттями та навчання через дію.*

Завдання для поглиблення навчального матеріалу формуються так, щоб учні могли виконувати їх максимально самостійно, наприклад: вибір методу виконання тижневої роботи, доступ до різних медіа та різних форм презентації (сильні учні пишуть твір, учні із обмеженою продуктивністю – малюють малюнок)

- *Розвиток соціальної спільності.*

Усі учні прагнуть позитивної атмосфери в класі. Їх залучають до вирішення конфліктів та обговорення поведінки. Позитивна соціальна ініціатива заохочується, образи та деструктивна поведінка строго присікаються. Робота в групах та підтримка один одного є нормою для усіх учнів.

- *Гнучкість вчителів.*

Класні керівники, вчителі різних предметів, спеціальні педагоги та класні асистенти працюють у тісній співпраці. Усі готові працювати в парі з іншим вчителем індивідуально, в малих групах чи в цілих класах. Головною метою є хороше самопочуття усіх учнів.

Інклюзія, реальність у швейцарських школах

Учні з інвалідністю сприймаються вчителями, учнями та батьками звичайних класів добре та з охотою. Їх присутність в класі оцінюється як така, що збагачує колектив: усі учні отримують користь від використання вчителем різних методів навчання та від присутності в класі фахівця із спеціальної педагогіки. У класі із інклюзивним навчанням більше розвиваються соціальні компетенції. Перші дослідження (наприклад Бернет Е., 2012) показали, що рівень успішності не зменшився. Діти з інвалідністю отримують користь від стимулюючого оточення звичайного класу. Але, якщо вони майже завжди беруть участь у занятті звичайного класу, то страждає індивідуальне базове навчання. Зменшені комунікативні навички роблять важчими справжні соціальні контакти. Теми поміж учнів є занадто важкими, а активна мова дітей з інвалідністю часто є обмеженою і деколи нечіткою. Якщо до цього додаються моторні дисфункції, то діти з інвалідністю під час перерви часто залишаються осторонь шкільного подвір'я. Все це разом є причиною того, що діти з інвалідністю, які навчаються у загальноосвітніх школах, мають менше друзів у межах навчального закладу, ніж діти, які навчаються у спеціалізованих школах. Уже тільки тому важливо, щоб у класі, або хоча б у школі було більше дітей з інвалідністю. Постає питання: чи є справжня інклюзивна школа. Досвід показує, що у дитячих садочках або у початковій школі різниця між дітьми через ще глибокий когнітивний рівень відчувається менше. Різниця в продуктивності та відмінності у соціальних інтересах збільшуються впродовж наступних шкільних років.

Гетерогенність класу для класного керівника означає більше роботи. Перед усім, якщо до когнітивно слабких дітей додаються діти із поведінковими розладами – ведення класу стає дуже важким. Хоча класний вчитель і має підтримку впродовж шести годин з боку фахівця з лікувальної педагогіки, в інший час він сам відповідає за те, щоб діти були зайняті. До того ж діти з когнітивними розладами є менш самостійними і потребують чітко структурованого супроводу. Організацію таких моментів вирішують прийняттям на роботу асистентів. Поряд з ними працюють також і інші фахівці (ручна праця, спорт чи іноземні мови). Координація усіх учасників процесу та інтенсивна робота з батьками є завданням класного керівника. Для деяких вчителів будні в школі з інклюзивним навчанням часто означають балансування на краю прірви.

Висновки

Перед батьками постає питання: що я вибираю для своєї дитини: інклюзивне чи спеціалізоване навчання? Право на інклюзивне навчання є правом, а не обов'язком. Є можливість навчати дитину у спеціалізованому закладі. Дітям із комплексними вадами, які потребують складного догляду, терапевтичної підтримки та базального стимулювання розвитку, управлінням освіти рекомендується навчання у спеціалізованих закладах. Загально-освітні школи не облаштовані для надання таких освітніх послуг. Це саме стосується і дітей із спеціальними емоційними та соціальними потребами, які так заважають у класі, що від цього страждають інші діти. Такі діти потребують тимчасового або тривалого навчання у спеціалізованих класах із невеликою кількістю дітей. Діти із синдромом Дауна, навпаки, за сприятливих умов можуть успішно і щасливо провести час навчання у звичайній школі. Але, в цілому, перед кожним початком навчання на місці слід вияснити, які перспективи у навчанні та розвитку має конкретна дитина конкретно у цьому класі із цими вчителями, сокласниками та батьками, у цих приміщеннях. Найпізніше, коли починають говорити про професію, слід подумати чи не доцільнішим буде перехід у спеціалізовану школу, яка краще пристосована і обладнана для майбутньої професійної підготовки дітей з інвалідністю.

Дата надходження рукопису до редакції: 19.09.2019 р.